

10 LET PRO SILVA BOHEMICA

U příležitosti 10. výročí založení uspořádala Česká lesnická společnost, pobočka PRO SILVA BOHEMICA (PsB) 29.–30. dubna 2005 v Kongresovém centru na Školním lesním podniku (ŠLP) ve Křtínách celostátní seminář „PsB - deset let na cestě přestavby pasečného hospodářství“ se sobotní exkurzí do porostů ŠLP. Kromě hodnocení činnosti a dalších plánech PsB se účastníci seznámili i s projektem SUSTMAN, který má napomoci při rozvoji podsadeb listnáčů ve smrkových porostech jako pěstební nástroje přeměny smrkových lesů (blíže v příštím čísle LP). Na semináři se také rozloučil dlouholetý předseda a jeden ze zakladatelů PsB prof. Ing. Vladimír Tesař, CSc., se svým působením v čele této organizace (novým předsedou byl zvolen Ing. Tomáš Vrška, Dr.). U příležitosti odchodu prof. Tesaře z čela PsB a zároveň 10. výročí jejího založení jsme ho požádali o rozhovor a ptali se hlavně na jeho profesní životní zkušenosti a činnost PsB.

Prof. Ing. Vladimír Tesař, CSc., je v současnosti jednou z nejrespektovanějších osobností pěstování lesa. Byl dlouholetým výzkumným pracovníkem, pak pedagogem LDF MZLU v Brně a do letošního roku jediným předsedou pobočky ČLS PRO SILVA BOHEMICA, české odnože stejnojmenného mezinárodního sdružení, jež spojuje lesníky prosazující šetrné způsoby pěstování lesa a hospodaření v lese vůbec.

Organizace PRO SILVA BOHEMICA (PsB)

● Jak a proč vznikla organizace PsB?

Impulz vzešel od zahraničních kolegů. V r. 1989 bylo ve Slovinsku ustaveno sdružení lesníků, které si dalo název Pro silva. A protože v něm byli přítomni lesníci na různých úrovních od správců lesů po vysokoškolské profesory z několika zemí, hnutí se rychle rozšířilo. Nebylo to pro Evropu nic překvapivě nového, základ zde již byl v delší dobu existujícím sdružení v Německu – Arbeitsgemeinschaft Naturgemässe Waldwirtschaft, tedy přírodě přiměřeného hospodářství. Po roce 1989 začala u nás „přestavba myšlení“, i lesnického, hledaly se opěrné body. Snahy o zlepšení dopadů direktivního hospodaření podle lesního zákona z r. 1977 byly už dříve, ale teprve pak se jim otevřela cesta. V souvislosti s programovým prohlášením Pro silva z r. 1989 jsme si uvědomili, že ani pro nás to nejsou zcela nové myšlenky. Už po r. 1960 jsme začali rozvíjet „šetrnější“ hospodářské způsoby (HZ). K ustavení české pobočky PsB jsme se však odhodlali až po šesti letech v roce 1995. Obávali jsme se totiž, abychom po období devastace lesnického myšlení nepřišli s něčím tak jiným, revolučním, že by to bylo nepřijatelné. Čekali jsme na dobu, kdy jsme si byli jisti, že bude podobná organizace přijímána, že bude oslovovat další lidi.

● Jací lidé stáli za vznikem PsB?

Kromě kolegů na katedře jsem našel další, kteří uvažovali stejným způsobem, zde bych rád jmenoval kolegu a přítele, souputníka Jiřího Truhláře ze

Prof. Ing. Vladimír Tesař, CSc.

- narozen 13. 7. 1933 v Němčicích, o. Boskovice
- abiturient reálného gymnasia v Boskovicích 1951
- absolvent lesního inženýrství Vysoké školy zemědělské v Brně 1955
- 1. 1. 1956–31. 3. 1957 – ÚHÚL (Lesprojekt), pobočka Olomouc
- 1. 4. 1957–31. 12. 1985 – VÚLHM, VS Opočno (ekologie lesa, dynamika jeho změn při zatížení znečištěným ovzduším a pěstební opatření pro jeho stabilizaci)
- 1. 1. 1986–31. 8. 1998 – učitel pěstování lesa na LDF MZLU v Brně; od r. 1992 profesor, 1990–1997 vedoucí ústavu
- od r. 1998 do současnosti vedoucí vědecký pracovník na LDF
- 1995–2005 zakládající předseda pobočky ČLS PRO SILVA BOHEMICA

ŠLP Křtiny. PsB se začala formovat na platformě Národního lesnického komitétu (NLK). To, že se pak stala součástí České lesnické společnosti (ČLS), bylo logické a správné, protože NLK byla přece jen vymezená skupina lidí, kdežto PsB byla určena k následování širokou lesnickou a jinou odbornou veřejností. Myšlenku ustavit novou svébytnou organizaci jsme zamítli, protože už tu tři lesnické organizace byly. Na platformě NLK proběhlo v r. 1994 jednání, na něž jsme pozvali lesnické osobnosti, za kterými stály určité výsledky v oblasti hospodaření podle principů Pro silva. Byl u toho např. prof. Poleno, Ing. Šindelář i praktici, starší zkušební lidé, pamětníci. Šlo o to navázat na to nejlepší, co jsme zde v pěstování lesa do té doby měli. Pobočka byla ustavena právě na ŠLP k účtení profesora Konšela, protože u nás není větší osobnost pěstování lesa.

● Zmínil jste dvě ze tří lesnických stavovských organizací. Nestačila by nám jedna?

NLK by se v nejbližší době měl stát složkou ČLS a myslím si, že to bude správné rozhodnutí.

● Chybí vám mezi členy PsB zastoupení nějakého směru či složky lesního hospodářství?

Podstatné je, že jsou tam kolegové z výzkumné a akademické sféry, zaměstnanci státních, obecních lesů, vlastníci lesů (i malých rozloh), lidé z taxačních kanceláří, z ÚHÚL, ze státní správy i z oblasti ochrany přírody. Překvapivě chybí zastoupení středních lesnických škol. Otázkou je jen proporcionalita zastoupení.

● Nezmínil jste zástupce podnikatelských subjektů. Přítom v souvislosti se šetrným obhospodařováním lesa by měly být asi např. používány i šetrné těžební technologie.

Ano, lidí z podnikatelské sféry je v pobočce velmi málo. Jednou z nejčastějších námitek proti metodicky náročnějším způsobům pěstování lesa je, že se nedá používat výkonná technika. Není to pravda. Záleží jen na organizaci práce a osobním přístupu operátorů. Při exkurzi v německém Schwarzwaldu v lese v pokročilém převodu k výběrnému lesu nám tamní lesníci předvedli těžbu 12m³ jedle. Strom byl zpracován za 35–40 minut sortimentní metodou až po uložení na skládku vyvážecí soupravou, a to s nevýznamným poškozením podrostu. Že je možné takto zacházet s lesní technikou, jsme se přesvědčili i u nás při exkurzi PsB na LS Telč v r. 2002.

● Jste s dosavadní činností PsB spokojen? Vidíte nějaký významný neúspěch? Na co by se měl Váš nástupce zaměřit?

S ohledem na to, v jakém období se začínalo, si myslím, že za těch 10 let se podařilo dosáhnout toho, že PsB je uznávanou platformou těch, kteří stojí za ekologicky přiměřenými způsoby hospodaření v lesích. Hlavním nástrojem sdružení je pořádání exkurzí. V jejich rámci jsme prošli prakticky všechny hlavní typy hospodářství od nížin až po horní hranici lesa. Jinak jsem snad příliš taktizoval

Terminologie

V současnosti se v Evropě používá v souvislosti s trvale udržitelným (hospodářské minimum stanovené legislativně) a přírodě blízkým (blízkým) či ekologicky přiměřeným hospodařením (vyšší úroveň hospodaření, přesahující současný legislativní rámec) min. 24 termínů. Existuje mnoho podobných pojmů, v jejichž používání panuje nejednotnost. V materiálech PRO SILVA se nejčastěji používá *přírodě blízké lesní hospodářství*, i když tento termín prof. Tesař v rozhovoru zpochybnil. Oficiální definice přírodě blízkého či ekologicky oprávněného hospodaření neexistuje. Lesy takto obhospodařované si udržují vzájemné ekologické vazby, mají dostatečnou ekologickou stabilitu a jsou schopny se obnovovat. Od *přírodních lesů* se liší jednodušší druhovou a prostorovou skladbou a nižší věkovou variabilitou. Po vyloučení vlivu člověka by se měly postupně změnit na les přírodní.

Zaměňovat se nesmí termíny *výběrné hospodaření* (princip trvalé možnosti těžby zralých stromů) s *výběrnými principy* (každý strom je nositel výnosové možnosti, cílem péče je trvalé zlepšování produkčních faktorů lesa, přirozená obnova pod porostní clonou, dlouhá obnovní doba...)

Podle Ing. Součka (Křtiny 29.–30. 4.). Viz také LP 11/2003, str. 26.

ve snaze přitáhnout co nejvíce lesníků. Proto bych byl rád, kdyby se následovníkům podařilo sdružení jasněji vymezit ve směru přestavby lesa věkových tříd směrem k nepasečnému lesu, což by mělo být hlavním cílem sdružení. To je ten nejobtížnější úkol a bude ještě potřeba dlouhé doby, protože jde nejen o transformaci lesa, ale hlavně myšlení. Můj nástupce Ing. Vrška má ale mou bezmeznou důvěru.

Hospodaření v chráněných územích

● **Jaký je Váš názor na dění v NP Šumava, hlavně na tak často diskutovanou „bezzásahovost“?**

Svého času jsem se o dění velice zajímal, studoval případ na místě, jako prizvaný zahraniční expert se účastnil jednání v NP Bavorský les. Přesvědčil jsem se, že je třeba ostře vymezit první zónu tak, aby tamní vývoj lesa neohrozil rozumné hospodaření ve 2. a 3. zóně. Kauze se již několik let vyhýbám. Ve svém dnešním postavení mohu čas vynakládat na daleko užitečnější záležitosti, než bez výsledku stále dokola polemizovat s ekologisty. „Bezzásahovost“ je v 1. zóně samozřejmostí, jinde máme co do činění s kulturním lesem, který by neměl být ponechán samovolnému vývoji. Možné to sice je, ale vsunovat do dění malý vývojový cyklus lesa a vytvářet divočinu v americkém slova smyslu v Evropě považují za nesmyslné. A proč právě na Šumavě? Šumava si zaslouží, aby porosty byly lesnický aktivně transformovány k přírodě bližším.

● **Má PsB na Šumavě nějaké aktivity?**

Nemá, snad pro to, co jsem právě uvedl. Pro silva je sdružením lesníků,

kteří chtějí efektivním způsobem les obhospodařovat. Získávat užitky nejen z produkčních, ale i celospolečenských funkcí. Na Šumavě nejde o obhospodařování. Musíme více rozlišovat les obhospodařovaný – použijme termínu management lesních ekosystémů - a les ponechaný samovolnému vývoji. Tady si musíme vymezit některé pojmy týkající se Pro silva. Slovní spojení *přírodě blízké obhospodařování*, bráno do důsledků, je nesmyslné. Příroda si „hospodář“ svým způsobem. Pro aktivity Pro silva se snažíme používat termín *ekologicky přiměřené, oprávněné hospodaření*. Přírodě blízké jsou ty porosty, u nichž se snažíme o rehabilitaci původního stavu. Obhospodařováním jdeme ve skutečnosti proti přírodě; nesmíme však zajít příliš daleko, překročit určitou bariéru, kdy se ekosystém začne bortit, pak se nedostaví ani očekávaný hospodářský výsledek.

● **Když jste mluvil o přírodě blízkých porostech, např. v NP – jaká je zde úloha lesníka?**

Zůstaňme tedy u NP a chráněných území vůbec. Vylučme první zóny určené pro jeden směr ochrany přírody, tj. ochrany procesů. Zde praktický lesník nemá co dělat, může pouze přihlížet a poučovat se. Přírodě blízké porosty zde budou vyhlížet podle toho, v jakém bodě vývojového cyklu se právě budou nacházet. Naopak ochrana objektů, tj. zcela určitých ekosystémů, se bez záměrné součinnosti lesníka neobejde. Na druhé straně máme hospodářský les nebo les zvláštního určení. V principech šetrného hospodaření jde o to, abychom se přibližovali co nejrychleji, stále ale v řádu decenií, změnou k závěrečnému - klimaxovému lesu, který se pak již sám bude obnovovat v rámci

tzv. malého vývojového cyklu. Využíváme přírodní síly, hovoříme o biologické automatizaci, s jejíž pomocí dojdeme k hospodářskému cíli relativně nejúspěšněji.

● **Jaký je tedy obecně vztah aktivit PsB a chráněných území? Nemrzí vás, že na Šumavě nemáte žádné aktivity, když právě tam je možná nejnutnější přestavba nepůvodních porostů?**

Nepřipouštěli jsme si to, od samého začátku jsme svou činnost viděli spíše v intenzivně obhospodařovaném lese. Jinak však by principy Pro silva měly ve 2. a 3. zóně chráněných území najít uplatnění beze zbytku. V chráněných územích je hlavní zájem státu rehabilitovat přírodu, v hospodářském lese existují a jsou určující ekonomické zájmy vlastníků. Stále otevřenou otázkou je, jaká struktura lesa je potřeba k dosažení té které funkce lesa. Je-li potřeba pro určitou funkci budovat zvláštní strukturu, nebo určitá struktura bude současně naplňovat všechny funkce lesa.

Srovnání pěstování lesa v ČR a Evropě

● **Jak byste porovnal úroveň pěstování lesa u nás a v okolních zemích?**

V r. 2001 u nás proběhlo zasedání výboru Pro silva Europa. Účastníci měli možnost vidět uplatnění jejich principů u nás na exkurzní trase od jižních Čech až po Křtiny, odezva byla kladná. Na demonstračních objektech je možno prokázat, že prosazované metody pěstování lesa jsou efektivní. Je důležité naše lesníky přesvědčit, že se vyplatí nasadit lesnický fortel a že i za jeden tvůrčí lesnický život lze dosáhnout přesvědčivých výsledků. Neznamená to ovšem, že se neobjevily někdy až dotěrné otázky na důvody některých zásahů. Na to bychom si měli zvyknout. Řadu věcí bychom mohli dělat jinak, snad i lépe a výhodněji. Naše lesnictví bylo poznamenáno „německou lesnickou kulturou“, naši předkové přistoupili na způsob

Ilustrační foto: Michal Třeštík

by, které dnes nepovažujeme za správné a vhodné. Velkým příkladem jsou jehličnaté monokultury. V určité době byly vlastně záchrannou, protože dříví byl nedostatek, lesy byly devastovány a monokultury tento výpadek za pomoci agrotechniky relativně rychle doplnily. Byl to způsob, který byl na úrovni probíhající průmyslové revoluce. To, že se pak monokultury ukázaly jako labilní, je jiná kapitola lesnictví. Ještě se vrátím k tomu srovnání: úroveň našeho pěstování je opravdu vysoká. Ale někdy máme sklon vystupovat, jako bychom byli mistři světa a jako bychom neměli co zlepšovat. Máme! Je to záležitost myšlení a komunikace. Často se v duchu vracím k poznámce J. Konšela v jeho učebnici, když vyjadřuje stanovisko k lesu trvale plně tvořivému. Cituji: „... tato cesta není pouhým zlepšováním špatného, ale též stálým zdokonalováním zdánlivě dokonalého.“ Pro mě je to motto. Nedobrá je neschopnost některých naslouchat a být tolerantní k jiným názorům. Na jednom

sympóziu ve Francii, které bylo věnováno komunikaci lesníků s veřejností, věhlasné lesnické osobnosti vyzývaly, aby se lesníci stále vzdělávali a pozorně naslouchali argumentaci z druhé strany; teprve potom uváží jak postupovat. PRO SILVA by do budoucna mohla být i platformou pro diskusi a racionální sblížení názorů, stanovisek.

● **Viděl jste během Vašich zahraničních cest nějaký demonstrační objekt, způsob obhospodařování nebo nějakou oblast, která Vás nadchla?**

Je velmi ošidné říct: „Byl jsem nadšen.“ Mohu být nadšen něčím, co bych rád viděl doma, a neuvědomím si, že zde jsou jiné podmínky. Byl jsem však často zaujat tím, jakým způsobem se lesníci pěstování v daných poměrech chopili, ve Španělsku, v Estonsku... Viděli jsme rumunské lesy, švýcarské výběrné lesy – kdo by jimi nebyl nadšen? PRO SILVA EUROPA však staví na tom, že její principy jsou uplatnitelné ve všech přírodních a hospodářských poměrech.

Vlivy na pěstování lesa

● **Zmínil jste dopady direktivního hospodářství podle lesního zákona z roku 1977. Souvisí politika či politické systémy se způsoby hospodaření v lesích?**

Zajisté. Ale nemůžeme tehdejší systém odsoudit úplně, to bychom popřeli smysl práce tehdejších vynikajících lesníků, jejichž výsledky dnes využíváme. Nejhorší na tom období byla imperativní deklarace hospodářských způsobů. Nikdo to zatím neprokázal, byla to nepochybně souhra okolností, ale domnívám se, že tento zákon otevřel cestu velkým kalamitám, protože v něm byl kodifikovaný holosečný HZ, do lesa byly vkládány obnovní prvky v podobě velkých pasek. S nadsázkou snad i v lesnictví platí, že nejlepší je osvícenský absolutismus. Tehdejší politické uspořádání mělo v oblasti lesnictví jednu výhodu – v celostátním rozsahu nabízelo možnost nastolit systém obhospodařování, který by byl moderní, dal by užítky a zároveň byl v souladu se stanovištními pomě-

ry. Ale holosečný způsob to určitě nebyl. Nabízené výhody tedy nebylo využito.

● **Které období bylo z hlediska té myšlenkové devastace v lesnictví nejhorší a můžete naopak jmenovat příznivější období?**

Nejhorší bylo zřejmě období 70. let. To však byla celospolečenská záležitost. Příznivější období přichází nejspíš vždy po nějakém pokrokovém společenském přelomu. To je ovšem na dlouhý rozhovor, proto jen několik poznámek. Po 1. světové válce přinesla pozemková reforma problémy a muselo se na ni reagovat. Po 2. světové válce došlo k zestátnění, byla to velká šance pro moderní obhospodařování lesa na velkých plochách s moderními přístupem, ale v některých ohledech se hospodaření zvrhlo. Určité uvolnění přinesla 60. léta, která jsem již zmiňoval v úvodu.

● **A období po roce 1989 podle Vás lesnictví přeje?**

Nepochybně ano. Této šance by měl každý poctivě smýšlející lesník využít.

PRO SILVA

● V září r. 1989 založila skupina 35 účastníků z 10 evropských zemí ve slovinské obci Robanov Kot na závěr osmidenáctidenní exkurze sdružení lesníků (Unii) hospodařících přirozeným způsobem, kterému dala jméno Pro silva, tedy „Pro les“ či „Za les“. Důvodem byla skutečnost, že lesy jsou vystaveny mnoha nebezpečím. Člověk v průběhu 2000 let své civilizace les většinou významně omezil, více, nebo méně změnil a v četných oblastech zcela zničil.

Z Výzvy všem lesníkům, vlastníkům a přátelům lesa (Robanov Kot, 22. září 1989): „Unie chce vyvolat celoevropské hnutí za stabilní zdravé lesy. Unie považuje za nutné, aby se lesní hospodářství vyvíjelo směrem ke komplexnímu spravování lesních ekosystémů a tím trvale zajištěno jejich produkční schopnost a poskytování užitků. Rozhodnutím trpělivě pěstovat les s ohledem na přírodní zákonitosti má být podporována mnohotvárnost, bohatost výstavby, přirozená obnova a výstavba lesů ze stanovištně vhodných dřevin. Unie si vytyčuje úkol: přispívat ke spolupráci a vzájemné podpoře zemí; podporovat činnost a iniciativu výkonných lesníků, vlastníků a přátel lesa; podporovat a pořádát výměnu zkušeností, zvláště na příkladech závodů hospodařících podle principů Unie; vybízet lesnickou vědu ke koordinovanému ekosystémovému výzkumu; podporovat zákonodárství ve smyslu celostního pohledu na les a udržovat styky mezi těmi, kteří považují za nezbytné zlepšení stability, životnosti a všech funkcí evropských lesů.“

● Prvního evropského kongresu PRO SILVA ve francouzském Besanconu v r. 1993 se účastnilo tři sta zástupců již 18 členských zemí a účastníci dalších šesti zemí včetně ČR.

PRO SILVA BOHEMICA (PsB)

● PsB byla ustavena 21. dubna 1995 v Brně jako oslavné připomenutí 120. výročí narození nestora českého pěstování lesa prof. Josefa Konšela. „PsB spojuje přesvědčení o nutnosti obhospodařovat les přírodě blízkým způsobem. Hnutí čerpá z prověřených zkušeností s převody lesa na podrostní a maloplošné pasečné formy, s pěstováním smíšených porostů, s péčí o porostní zásobu... Trvale udržitelné využívání lesa... plně respektuje jeho ekosystémovou podstatu. Hnutí PRO SILVA je základní pobočkou České lesnické společnosti a vychází z jejich stanov.“ (Z programového prohlášení z 21. dubna 1995.)

● Složení výkonného výboru v období 21. 4. 1995–29. 4. 2005: prof. Ing. Vladimír Tesař, CSc. – předseda; Ing. Pavel Bednář – místopředseda (po jeho úmrtí Ing. Zdeněk Petřík); Ing. Libor Hort; Ing. Jiří Souček, Ph.D.; Ing. Jiří Truhlář, CSc.

● Nově zvolený výkonný výbor (2005–2008): Ing. Tomáš Vrška, Dr. (AOPK ČR) – předseda; Ing. Zdeněk Petřík (Městské lesy Hradec Králové) – místopředseda; Ing. Jiří Souček, Ph.D. (VÜLHM VS Opočno); Ing. Libor Hort (AOPK ČR); Ing. Jan Birgus (LČR).

● K 31. 12. 2004 měla PsB 120 členů.

S využitím materiálů prof. Tesaře a Ing. Horta.

Hlavní programové otázky a témata po 10 letech PsB

Z příspěvků prof. Tesaře a Ing. Součka

Cíl činnosti PsB

● Přestavba pasečného lesa (změna či úprava dřevinné skladby – přeměna porostu, změna věkové struktury, převod hospodářského způsobu). Realistickým cílem je les obhospodařovaný podrostním způsobem. Dosažení určité struktury porostů a textury lesa však není cílem, efektivní je taková struktura, která odpovídá funkčnímu požadavku na les. Žádnou strukturu nelze jednoznačně přiřadit přírodnímu, přirozenému nebo kulturnímu lesu.

Zásady PsB

● Optimální využívání produkčního potenciálu stanoviště. Porosty odpovídající druhové a prostorové skladby, porosty smíšené.

● Šetří a využijí produkční potenciál stanoviště; širší nabídka užitků z lesa (pružnost pěstebních soustav pro měnící se cíle); jsou nejodolnější proti rušivým zásahům.

● Obnova lesa s využitím přirozené obnovy a vlivu obnovovaného porostu na následnou generaci.

● Udržovat relativní vývojovou a produkční nepřetržitost při vyloučení plošných holosečí.

● Individuální posuzování, pěstování a sklizeň stromů ve smyslu péče o porostní zásobu.

● Využití produkční schopnosti (funkčního potenciálu) každého (cenného) stromu; obnova lesa není cílem, ale prostředkem setrvalosti výnosu; přechod z hromadné ke kontinuálně protažené sklizni.

Problémy PsB

● Problém tlustého (přesíleného) smrkového dřeva. Včasně zahájit obnovu (přestavbu) smrkových porostů; diktát trhu může u tlustého dříví odeznít.

● **Nesouhlasíte tedy s poměrně častým názorem, že z hlediska stavu lesa je jedno, jaká politická garnitura je u moci, že les vzhledem ke své dlouhodobosti přežije všechno?**

Les se vyvíjí podle vlastních zákonitostí a bude tu vždy, jen jde o to, jaký, a nemůže to být jedno. I v Krušných horách máme les, ale naprosto jiný, než jaký by byl, kdyby nedošlo k tak obrovské imisní kalamitě. Nároky na les stoupají a společnost se bude muset smířit s tím, že je nelze beze zbytku naplnit. Slýcháme, že pěstování lesa je v krizi. Je to však krize pěstování lesa? To jen naplňuje požadavky společnosti, lesnická politika udává, jak bude les využíván. Pěstování lesa pouze nabízí ověřené pěstební systémy, anebo pokud je to v daném čase možné, hledá nové, lepší a efektivnější způsoby hospodaření; ve skutečnosti je ale pouze nástroj. A vždycky musí brát v úvahu další dvě složky: výrobní síly - techniku a to nejpodstatnější - ekonomiku. Soukromý vlastník lesa má právo s lesem zacházet tak, aby mu přinášel

zisk. Naštěstí jsou tu lesnicko-politické zábrany proti devastaci lesa jako národního bohatství.

● **Má na stav lesa či způsoby pěstování vliv organizační uspořádání? Například provádění činností ve vlastní režii či externě?**

Přiznám se, že z transformace státních lesů na počátku 90. let jsem byl rozpačitý. Vybavily se mi roky 1951-1955, velice těžká doba pro les, naštěstí krátká. Poté jsem mnohokrát zjistil, že u LČR toto odlehčení povinností revírníkovi přináší více času pro intenzivní pěstování lesa. Pokud je zručný, vzdělaný a lesu se věnuje, výsledek je opravdu znát. Odpovídám pouze na otázku ve vztahu ke stavu lesa, nikoliv k rozdělování zisku.

● **Zajímáte se či se Vás dotýká současné dění kolem státních lesů, spory s akciovými společnostmi a názorová rozpolcenost českých lesníků?**

Tento spor není možné přehlédnout, je však mimo okruh mého zájmu. Nepotřebuji do něj vstupovat, je to pro mě vyslovené politická záležitost.

Ekonomika hospodářských způsobů

● **Zabývá se PsB také ekonomikou jednotlivých HZ a přestavb monokultur?**

Při bilancování činnosti jsme muse-li přiznat, že peníze, které jsou „až na prvním místě“, jsme opomíjeli. A to z jednoho důvodu: nechci křivdit ekonomům, ale oni nevědí, jak metodicky tento problém uchopit. Cením si práci prof. Pulkraba, který se u nás asi jako jediný tímto problémem zabýval, ale od jednoho ekonoma nemůžeme čekat odpověď na tak složitou otázku. Takové otázky vyvstaly už na přelomu 50. a 60. let a není v nich jasno dodnes, u nás ani v zahraničí.

● **Mluvíte ale o tom, že je hospodaření podle zásad Pro silva efektivní. Z čeho tedy vycházíte? Uvažujete o tom, že příkladné objekty budete hodnotit i ekonomicky? Většina vlastníků bude asi chtít vědět (než přistoupí např. k přestavbě smrkových monokultur), zda mu jiný způsob hospodaření přinese kromě vyšší stability také přiměřený zisk...**

Přestože postup podle zásad Pro silva je metodicky náročný, správce lesa, který les dlouhodobě obhospodařuje ekologicky odpovídajícím, k přírodě šetrným způsobem (např. známé objekty Kutná Hora, Novohradské hory aj.), vám řekne: „Ano, v dlouhodobém výhledu postup přináší stabilizovaný zisk.“ Ekonomická oběť prvních deseti patnácti let stojí za to. PsB rovněž iniciuje výzkum. Na výsledky výzkumného projektu zaměřeného na výsledky přestavby smrkových monokultur bude na LDF MZLU v Brně navazovat i ekonomické zhodnocení přestavby. Snad se objektivně vyjádří k empirickým představám a subjektivním, třebaže logickým předpokladům.

Cílový stav lesů

● **Jak by tedy cílově měly vypadat lesy spravované podle zásad Pro silva? Na semináři k 10letému výročí PsB jste upozorňoval na to, aby se nezaměňoval pojem výběrné principy s výběrným lesem...**

Je předně třeba nezaměňovat šířeji pojaté principy Pro silva s výběr-

● Je možné vložit pouze tolik práce, energie a materiálu, kolik je z hlediska společenské bilance na dosažení užítku únosné.

Provoz musí zjišťovat, jak technickou racionalizaci nahradit biologickou automatizací, technika je pomocníkem, nepřítelem je pouze ve špatných rukou.

● Chybí ekonomické zhodnocení různých hospodářských způsobů a souborů.

- Neporozumění péči o porostní zásobu.
- Dopad globalizace na trh se dřívím.

Příkladné objekty PsB

Z příspěvku Ing. Miloše Krause (ÚHÚL) a Ing. Libora Horta (ADPK)

Výběr objektů a kritéria pro zařazení lesních částí

● Podle kombinací prvků přírodě blízkého obhospodařování lesů Příkladový objekt má splňovat většinu z určených deseti parametrů (prvků) přírodě blízkého (ekologicky přiměřeného) obhospodařování lesů:

- upřednostňování přírozené obnovy cílových dřevin;
- existence a tvorba (zakládání) smíšených porostů stanovištně vhodných dřevin;
- uplatnění dlouhodobých opatření ochrany lesa (zpevňovací prvky atd.) ve smrkovém hospodářství a při přestavbě smrkových porostů na smíšené maloplošné pasečné a podrostené obhospodařované;
- převážné uplatnění maloplošných pasečných a podrostených obnovních prvků (plošná holoseč menší než 1 ha je v odůvodněných případech přípustná);
- podsíje a podsadby při umělé obnově;
- široké uplatnění kladného výběru ve výchově porostů;

● mýtní těžba se řídí hlediskem dosažení zralosti (jednotlivých) stromů;

● péče o genofond vzácných a autochtonních dřevin (např. obhospodařování genových základen, programy zachrany genofondu);

● podřízení úzkých zájmů výkonu práva myslivosti širším lesnickým záměrům polyfunkčního lesního hospodářství v těchto lesních částech;

● popř. jiná charakteristická (specifická) opatření systému přírodě blízkého obhospodařování lesa.

● Podle **pokročlosti** obhospodařování

● **kategorie A** – Po dlouhou dobu (danou minimálně délkou obnovní doby uplatňované formy hospodářského způsobu) a na poměrně velké ploše (několik stovek hektarů) se nepřetržitě hospodaří ve směru přírodě blízkého (ekologicky přiměřeného) obhospodařování lesa, existují všechna obnovní stadia.

● **kategorie B** – Doba, po kterou se v daném objektu hospodaří podle zmíněných principů, nepřesahuje obnovní dobu příslušné formy uplatňovaného hospodářského způsobu. Z hlediska výchozího stavu jde zejména o přeměnu

(úpravu) druhové skladby (B1) a o změnu způsobu obhospodařování lesa charakterizovanou odklonem od používání holých sečí s maximálním uplatněním přírozené obnovy stanovištně vhodných dřevin s cílem zvýšení výškové, tloušťkové a věkové různorodosti lesa (B2).

● **kategorie C** – V minulosti se hospodařilo přírodě blízkým způsobem, avšak od tohoto způsobu bylo upuštěno. Na částech lesa (i malých) zůstaly viditelné stopy po tomto způsobu a v posledních letech jsou zřetelné snahy o jeho znovuzavedení.

Počet a charakteristika příkladných objektů

Do katalogu záměrně nebyly zařazeny lesní části se statutem zvláště chráněných území (vyjma lesů v CHKO) proto, že předmětem inventarizace jsou lesnické objekty aktivně obhospodařované.

Příklady: Lesy města Kutné Hory, lokalita Hetlín; LČR, LS Pelhřimov – lokalita Cetoraz (viz LP 6/2004, str. 16).

Příspěvky zazněly na semináři PsB – 10 let na cestě přestavby pasečného hospodářství ve Křtinách 29.–30. 4. 2005.

Tab. 1: Rozdělení příkladných objektů PsB z hlediska kategorie.

kategorie	počet objektů	výměra (ha)	% podíl
A	7	7 420	21
B1	13	2 658	8
B2	51	22 585	65
C	9	2 019	6
celkem	80	34 682	100

Pozn.: Nejvíce je zastoupen jedlobukový lesní vegetační stupeň (27,2 %) a dubobukový lvs (22,3 %).

nými principy. Výběrné principy - uvádí se jich pět - se u nás uplatňovat mohou ve všech porostních podmínkách, ale v každé fázi odklonu od pasečného lesa jiný a jinak, prolínají se, navazují na sebe. Málokdy bude možné všechny výběrné principy uplatnit současně na stejném místě. Plně je lze uplatnit jen ve výběrném lese. Zmínil jsem prof. Josefa Konšela, který poznal švýcarské výběrné lesy. Ocenil je, ale po kritickém posouzení považoval pro naše poměry za přijatelný podrobný způsob. Řekl bych, že takto byla nastoupena cesta v 60. letech s přijetím lesního zákona z r. 1960, který za základní kodifikoval maloplošně pasečný – podrobný HZ. Někdy vzdáleně by výsledkem našich zásad hospodaření mohl být výběrný les. Pak přijdeme na to, že věk přestává mít jako rozhodovací kritérium smysl. Představa výběrného lesa je trvale inspirující a povzbudí snahy o přestavbu lesa vůbec, ale výběrný les za každou cenu naším hospodářským cílem není.

● **Dá se říct, že by se určité typy vlastníků lesů přesvědčovaly k dodržování principů Pro silva hřů než ostatní?**

Jsou to především menší vlastníci s řádově stovkami hektarů, kteří vám řeknou: „Abych ekonomicky vyšel, nemohu hospodařit jinak než s uplatněním principů trvalé udržitelnosti, těch, které mi nabízí Pro silva.“ Ale u státního podniku se statisíce hektary lesa se epizodické ekonomické propady v rámci majetku vyrovnávají. Tím ale nechci říct, že LČR nemají o naše aktivity zájem. Samozřejmě mají a zřetelně to dávají najevo.

● **Jak se díváte na budoucnost smrku, tedy dřeviny, o níž mají dřevozpracovatelé stále největší zájem? Jaké zastoupení SM by podle vás bylo ideální?**

Snad se nemýlím, když tvrdím, že cílové skladby tak, jak jsou dnes stanoveny pro hospodářský les, docela sedí. Je nepředstavitelné, že bychom šli se zastoupením smrku radikálně dolů, není to ani proveditelné. Např. na Hetlíně se ukazuje, že pro stabilitu ekosystému a hospodářskou jistotu je více než zastoupení dřevin důležitá prostorová rozrůzněnost. Pochopitelně, aby koloběh živin probíhal tak, jak má, a omezila se rizika pro ekosystémové procesy, podíl např. buku a jedle je nezbytný.

● **Většinou ale lesní porosty směřují spíše k homogenizaci...**

V určitých typech lesa ano. V přirozeném cyklu porostu jsou období (stadium optima, které může trvat i přes 100 let), kdy je les přirozeně homogenní. Prací lesníka by mělo být udržovat hospodářský les v prostorové rozrůzněnosti na malých plochách.

Lesnický výzkum a praxe

● **Jaké jsou nejčastější pěstební chyby, s nimiž se v našich lesích opakovaně setkáváte?**

Není obecnou chybou, ale chybou jednotlivců, že si neumí dobře poradit s přirozenou obnovou, chybí jim zkušenosti a vytrvalost.

● **Jak hodnotíte úroveň lesnického výzkumu a jeho sepětí s praxí? Je nějaká oblast výzkumu zanedbávána?**

Lesnický výzkum byl poznamenán diskuzemi o jeho reorganizaci, o tom, do jaké míry má být státní a naopak. Současná činnost VÚLHM odpovídá poskytnutému prostoru. Myslím, že neuškodilo, že byl zrušen výzkum lesní techniky. Jednotlivé disciplíny jsou dotovány dobře a rovnoměrně. Technika pěstování lesa očekává nové výsledky ekofyziologie dřevin, produkce. Máme vysokou úroveň provenienčního výzkumu, dobře zacházíme s genetickou základnou, v genetice dřevin je však stále co zkoumat.

● **Je podle vás vůbec v současnosti možné dosáhnout takového věhlasu, jakému se těší např. Josef Konšel? Můžete jmenovat nějaké současné pěstitele, jejichž práce si výjimečně vážíte?**

Obecně lze říci, že skončila doba encyklopedistů. Dnes je jedinou cestou k výjimečnosti být vynikající v nějakém užším oboru, vše se specializuje. Ale u lesních hospodářů je nadále potřeba spíše široký vědomostní a intelektuální záběr, ani bez intuice se neobejde. I v současné době máme dost lesníků, jimž by mělo být nasloucháno, ale nerad bych byl konkrétní, na někoho bych určitě zapomněl.

● **Máte nějakou životní zkušenost, kterou byste rád předal čtenářům?**

Pozorovat, naslouchat, uvážlivě se rozhodovat. Snažit se nevychylovat kyvadlo přírody do extrémů, ale snažit se zacházet s ekosystémem tak, aby z něj bylo trvale získáváno optimum. A poznávat a ctít dílo minulých generací lesníků.

Děkujeme za rozhovor (14. 6. 2005).

Veronika Kmínková, Michal Třeštíř

Zasedání evropského výboru PRO SILVA

Ve dnech 1.–4. 6. 2005 proběhlo v chorvatském Záhřebu zasedání evropského výboru PRO SILVA EUROPA. Programové i organizační zabezpečení bylo společným dílem pracovníků Lesnické fakulty Univerzity Zagreb a ředitelství Chorvatských lesů, s. p. Úvodní setkání zástupců národních poboček mělo kromě běžné agendy na programu dva klíčové body jednání, z nichž zvláště bod druhý se prolínal celým čtyřdenním programem.

Volba prezidenta

Vzhledem k ukončení mandátu dosavadního prezidenta pana Thomase Hartunga z Dánska byla otevřena otázka volby prezidenta nového. Úvodní obavy řady delegátů o osobu budoucího prezidenta připomínaly slova prof. Konšela o záviděníhodnosti vysokoškolského místa profesorského, o které se ovšem nikdo nechce ucházet (Moje cesta, str. 43). Nicméně volba prezidenta byla nakonec bezkonfliktní a její výsledek lze označit jako nejlepší možný. Prezidentem PRO SILVA EUROPA byl na příští tři roky zvolen prof. Jean-Philippe Schütz ze Švýcarska. Tento čerstvě penzionovaný profesor pěstění lesů na ETH v Zürichu má skutečně nejlepší předpoklady pro výkon svého mandátu. Po skončení univerzitních studií pracoval čtyři roky v lesním provozu na švýcarsko-francouzském pomezí a získal zkušenosti s uplatněním výběrných principů v lesním hospodaření. Poté se jako doktorand u prof. Leibundguta věnoval studiu dynamiky přirozených lesů zejména na Balkáně a úspěšně na toto téma obhájil disertační práci. Následně se stal jeho asistentem a později plnoprávným

nástupcem. Jako učitel působil na ETH v Zürichu 25 let. Jeho celoživotní práce je spojena s uplatněním výběrných principů a poznáním vývojových zákonitostí přirozených lesů.

Univerzálnost programových zásad?

Myšlenky PRO SILVA EUROPA našly své příznivce i v oblastech, kde je s jejich univerzální použitelností spojena řada otázek. O slovo se přihlásily pobočky z mediteránní oblasti – Itálie a Španělska – a také ze Skandinávie – z Finska a Švédska. Principy formulované v programovém prohlášení jsou víceméně odvozeny z poznatků o dynamice lesů temperátní zóny – tedy smíšených jehličnatolistnatých lesů. Právě jejich vývojová dynamika, typická poměrně značnou výplní vertikálního růstového prostoru spíše stínomilnými dřevinami a minimálními výkyvy v zásobě porostu, je vzorem pro dlouhodobé uplatnění výběrných principů v lesním hospodaření. Naopak vývojová dynamika severovýchodních boreálních lesů se svými katastrofickými prvky, velkými výkyvy v porostní zásobě a velkoplošnou mozaikou vývojových stadií navozuje diskuzi, zda měnit či neměnit původní programové prohlášení. Problematika nepasečného hospodaření v mediteránní oblasti naopak naráží na otázku, jak vůbec probíhal vývoj přirozených lesů ve Středomoří? Prakticky všechny lesy v této oblasti byly přeměněny, vypáleny, znovu zalesněny a v lepším případě se samovolně vyvíjely od pionýrských sukcesních stadií. O nějakých mediteránních Boubinech či Žofínech si mohou naši jižní kolegové nechat jenom zdát. Proto také jejich otázky ohledně vhodných hospodářských postupů v nízkých a středních lesích posílily rozhodnutí evropského výboru šířeji prodiskutovat a prozkoumat uplatnitelnost zásad PRO SILVA EUROPA ve zmíněných oblastech.

Exkurze

Skvěle připravená exkurze umožnila rozvinutí výše uvedené diskusní otázky. Celodenní návštěva ve výběrných jedlobukových lesích v severozápadním Chorvatsku se více zaměřila na otázku jednotlivých a skupinových výběrů a udržení vyrovnanosti v zastoupení tloušťkových tříd a dala se považovat za „standardní“. Naopak pochůzka ve smíšených dubobukových porostech s dobou obměty 100 let a s uplatněním podrobného hospodářského způsobu vyvolala bouřlivou diskusi o větších možnostech využití produkčního potenciálu zdejších porostů. Návštěva lužních lesů s dominantní olší lepkavou, kde střední kmen v mytném porostu dosahoval dimenzí d 1,3 = 37 cm, v = 37 m a zásoba porostu 750 m³/ha přítomně poněkud vyvedla z odpoledního útlumu. Podrobnější informace o chorvatském LH se zřetel k uplatnění nepasečných forem obhospodařování lesů bude předmětem samostatného příspěvku v LP.

Závěrem

I přes rozdílnost přírodních podmínek, ve kterých členové národních poboček pracují, a přes rozdíly v poslání lesů v různých částech Evropy spojuje diskuse na platformě Pro silva všechny zúčastněné v hledání co nejefektivnějšího způsobu obhospodařování lesů s využitím přírodních procesů. Kromě reálného poznání praktických výsledků v hostitelské zemi si lze z této mezinárodní platformy odvézt i obecné poučení, podpořené navíc negativní zkušenosti z našeho domácího prostředí: je jenom k naší škodě, že diskutujeme často (i v české pobočce PsB) o tom, proč to u nás nelze dělat jinak, a že nejsme schopni si kriticky přiznat, že někdo jiný to umí lépe.

Tomáš Vrška, e-mail: tomas_vrška@nature.cz